బాళు-బదుకు

కన్నడమూలం: హెచ్. యస్. వెంకటేశ మూర్తి

అనువాదం: శ్రీకంఠమూర్తి

1977 డిసెంబర్ 28.

మేము మునిపల్లె చేరుకున్నప్పుడు సాయంకాలం ఐదు గంట[illegible]ంది మేమంతే- పేరిశాస్త్రి, ఏడుకొండల[illegible] బోసుబాబు, పైడమ్మ, ఇళా, ఇంకా [illegible]ేనూ, పానకాల రావూనూ. అక్కడ ఐది[illegible]టికే మసక చీకటి కమ్మేసింది. ఆకాశం నిం[illegible] కారు మబ్బులు. రివ్వున వీస్తున్న చలిగా, దానికి తోడు సన్నగా వాన చినుకులు. .....

మునిపల్లె అన్నది ఆంధ్ర ప్రాంతానికి చెందిన చిన్న గ్రామం. బంగాళాఖాతానికి కేవలం ఆరుమైళ్ళ దూరంలో ఉంది.

1977 నవంబర్ 19 ఆ పల్లీయులకు ఒక దుర్దినం.

ఆ రోజు ఉదయం నుంచీ సన్నగా వర్షం కురుస్తూనే వుంది. ఆకాశమంతా మబ్బులు క[illegible]మ్మి కళ్ళు జిగేల్ మనిపించేలా మెరుపులు మెరుస్తున్నాయి. మధ్యమధ్యన చెవులు చిల్లులు పడేలా ఉరుములు....గుండెలు ఝల్లు మనిపించేలా పిడుగులు.... హోరున వీస్తున్న గాలి, ఆ గాలి కూడా ఒక వైపునుంచి కాకుండా ఎటుపడితే అటు ఎడా పెడా వీస్తోంది.

అయితే ఆ పల్లెవాసులకు మాత్రం ఇవేమి కొత్త కాదు కనుక మామూలుగా ఎవరి పనులు వారు చూసుకుంటూ ఉండి పోయారు, కానీ సాయంకాలం అయ్యేసరికి ఆకాశంలో మొదలైన ఒక విచిత్రమైన ఆర్భాటం మాత్రం వారికి కొత్తగానూ, వింతగానూ అనిపించింది. ఆ తర్వాత కొంతసేపు విపరీతంగా ఉరుములూ. మెరుపులూ నలువైపుల నుంచీ ఆక్రమించి వారిని భయభ్రాంతుల్ని చేశాయి. దాంతో ఆ పల్లె వాసులు చాలా మంది తుండపోతగా కురుస్తున్న వర్షాన్ని కూడా లెక్క చేయకుండా ఇళ్ళల్లోంచి బయటకు పరుగెత్తుకొచ్చేసారు. అప్పుడు తూర్పు దిక్కుగా వారికి అద్భుతమైన దృశ్యం కనిపించింది. సముద్రం భయంకరంగా మరిగిపోతున్న దృశ్యం అది. ఎగిరిపడుతున్న అలల మీద నిప్పులు దొర్లుతున్నట్టు భ్రమ కలిగింది వారికి. భయభ్రాంతులై అలాగే చూస్తుండిపోయారు. నిలబడ్డ చోటే కంపించిపోసాగారు. కొన్ని క్షణాల్లోనే గాలి ఉధృతం బాగా పెరిగిం[illegible] చెట్లు, చేమలూ నిలువునా అల్లాడిపోయా[illegible] మరి కొద్ది సేపట్లోనే దూరంగా వున్న స[illegible] ద్రం సలసల కాగుతూ భయంకర[illegible]వై[illegible] వేగంతో భూమిని మింగుతూ వచ్చిం[illegible] సముద్రం-ఇరవై, ఇరవై అయిదు అ[illegible] గుల రాకాసి అలల రూపంలో తన క[illegible] బాహువులను చాచి క్షణంలో ఆ పల్లెను [illegible] పొట్టన పెట్టుకుంది.

కొందరు చెట్లెక్కి కూర్చున్నారు [illegible] కొందరు దిక్కుతోచక అడ్డదిడ్డంగా ప[illegible] గెత్తారు. ఇంకొందరు పిచ్చిపిచ్చిగా కే[illegible] పెట్టసాగారు. తల్లి-దండ్రి, అన్న-తమ్ము[illegible] భార్యా-భర్తా, పిల్లలు-ముసలాళ్ళు అం[illegible] ఎవరికి వారు వేరై పోయి అలల గర్భం[illegible] కలిసిపోయారు. ఎగిసిపడుతున్న సముద్ర[illegible] హోరులో అందరి ఆక్రందనలూ [illegible] పోయాయి.

కొన్ని గంటలు మాత్రం తన ప్ర[illegible] చూపించి. ఏదో ఘన కార్యం చేసిన [illegible] తోనో లేక చేసిన ఘోరానికి సిగ్గు[illegible] తూనో సముద్రం మెల్లి మెల్లిగా [illegible] తగ్గి నింపాదిగా స్వస్థానం చేరుకుంది. అది వదలివెళ్ళిన ప్రభావం మాత్రం [illegible] దారుణమైనది. చెట్లమీద చిటారు కొ[illegible] కౌగలించుకు కూర్చున్నవారు, ఇళ్ళల్లో [illegible] తలుపులు, కిటికీలు బిడాయిం[illegible] కూర్చున్నవారు ఎక్కడి వారక్కడే [illegible] సమాధి అయిపోయారు. తల వెంట్ర[illegible], చీరచెంగులూ, ముళ్ళ పొదలకూ, [illegible] కొమ్మలకూ తట్టుకుని మృత్యువాత [illegible] అభాగినులు కోకొల్లలు. సత్తువ లే[illegible] లాళ్ళు, పసిపిల్లలు ఎలాంటి ప్రతి[illegible] లేకుండా అలలకు అర్పితమై ఎటు[illegible]

ఎటో కొట్టుకు పోయారు. ఆశ్చర్యమేమిటంటే అంతటి ఘోర ప్రమాదం నుంచి కూడా తప్పించుకుని బతికి బయటపడ్డ వారు కూడా ఉన్నారు. అయితే ఊరు విడిచి రాకుండా చివరి క్షణం వరకూ ప్రాణాల కోసం పోరాడిన వారు మాత్రం ఉన్నచోటే శవాలుగా మారిపోయారు.

రాత్రి ఎంతోసేపు కుటుంబంతో సహా పెద్ద రావిచెట్టు చిటారు కొమ్మను పట్టుకు వేళ్లాడి-చివరికి కుటుంబ సభ్యులందరూ ఒక్కొక్కరే సముద్రానికి బలి అయిపోతుంటే చూస్తూ ఊరుకోవలసిన మిత్రుడు కోటయ్య నిస్సహాయ పరిస్థితి ఊహించుకోవాలేగానీ వర్ణించలేనిది. అతను చెట్టు కొమ్మను గట్టిగా కౌగిలించుకొన్నప్పుడు అతని వీపుకు తల్లి, రెండు భుజాలకు ఇద్దరు చెల్లెళ్లూ వేళ్లాడుతున్నారు. ఆ చెల్లెళ్ళకు ఎనిమిది, పదేళ్లుంటాయేమోగా!

కింద సుమారు పదడుగుల దిగువన నల్లగా, భయంకరంగా హోరు పెడుతున్న సముద్రం, పైన కుండపోతగా కురుస్తున్న వర్షం, చుట్టూ ఎటుచూసినా చిమ్మ చీకటి, ముందుగా కోటయ్య తల్లి ఓపిక సన్నగిల్లి చెయ్యి పట్టుతప్పగా, పెద్దగా కేక పెట్టి నీళ్ళలోకి జారిపోయింది. ఆ కేకన్నా పూర్తికాక ముందే ఆమె జలసమాధి అయిపోయింది. కాసేపటికి కోటయ్య చెల్లెళ్ళు చేతులు నొప్పెడుతున్నాయంటూ ఏడవడం ప్రారంభించారు. ఒక అమ్మాయి అయితే మంచి నీళ్ళు కావాలంటూ అన్నయ్యను పీడించ సాగింది "కాసేపాగమ్మా, తెల్లారిపోతుంది. ఇక్కడ నిలిచిన నీరు తీయగానే మనం ఇంటికి వెళదాం. అంతవరకూ ఎలాగైనా ఓపిక పట్టు" అంటూ కోటయ్య ఎంతగానో సముదాయిస్తూనే వున్నాడు. కొమ్మను గట్టిగా పట్టుకున్న అతని చేతి వేళ్ళు కూడా చలికి కొంకర్లుపోయి బిగుసుకుపోతున్నాయి, అతని చెల్లెళ్ళిద్దరూ ఇక నిద్రకు ఆగలేక పోయారు. వారిని నిద్ర పోనీయకుండా వుంచాలని కోటయ్య ఎంత విధాలుగా ప్రయత్నిస్తున్నాడు. అంతటి విపత్కర సమయంలో కూడా లేని ఉత్సాహం తెచ్చుకుని ఏవేవో కబుర్లు చెబుతున్నాడు. అయితే అతను ఆదమరచిన ఏదో ఒక క్షణంలో మాట్లాడం ఆపగానే నీళ్ళల్లో డుబుక్కుమని చప్పుడయింది. వెంటనే గాభరాగా కళ్ళు తెరిచి చూసుకున్నాడు కోటయ్య. తన ఎడమ భుజం ఖాళీగా వుంది. మరి కాసేపు గడిచేసరికి ఇంకో చెల్లెలుకూడా అతని కళ్ళ ముందే నీళ్లల్లోకి జారిపోయింది. మర్నాడు తెల్లవారేసరికి చెట్టు కొమ్మన అతనొక్కడే మిగిలి శవంలా వేళ్ళాడుతూ ఉండిపోయాడు.

○ ○ ○

కోటయ్య, నేను ఒకే కాలేజిలో చదువుకున్నాం. నేను సూరత్‌నుంచి ఇళాతో సహా వచ్చినప్పుడుఒకరోజుమమల్నిద్దర్నీకోటయ్య తన ఊరికి ఆహ్వానించాడు కూడా. అతని తల్లినీ, చెల్లెళ్ళనూ నేను మొట్టమొదటిసారి చూసింది అప్పుడే, ఆదే చిట్టచివరిసారి కూడా అవుతుందనినేనప్పుడు ఎలా ఊహించగలను?

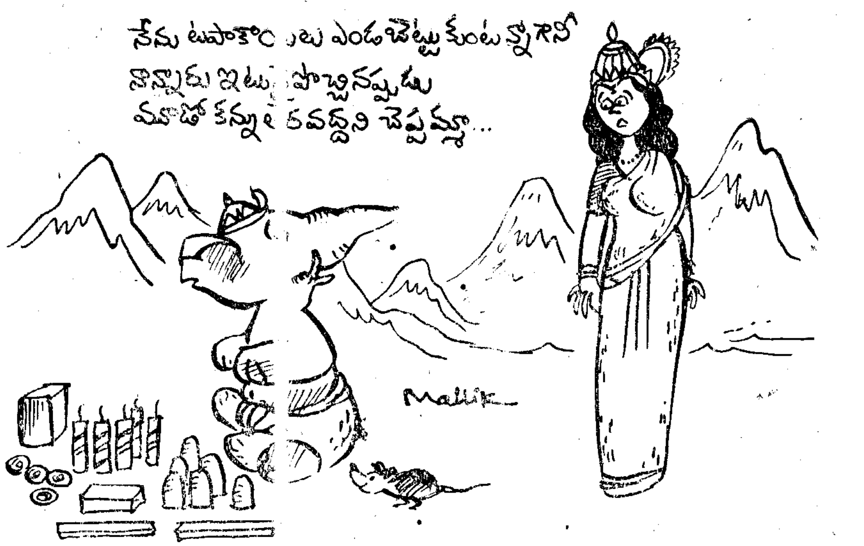

తుఫాను ఉధృతం తగ్గిన రెండు రోజుల తరువాత కోటయ్య ఏదో పని మీద విజయవాడ వచ్చినప్పుడు నాకా దరుణ వార్తను చెప్పి వెళ్ళాడు. రెండే రెండు రోజుల్లో ఒక మనిషి ఇంతగా మారిపోగలడన్న సంగతి నాకు తెలిసింది అప్పుడే. ఎన్నో ఏళ్లపాటు ఇద్దరం కలిసే చదువుకున్నాం. ఒకే చోట ఉన్నాం. అయినా అతని కళ్లలో అంతటి విషాదం, అంతటి నిర్లిప్తత కలియు కోవడం నేను ఇదివరకెప్పుడూ చూడలేదు. అవి నిజంగా కోటయ్య కళ్లేనా? ఆ కళ్ళ 19వ తేదీ రాత్రి తల్లి, చెల్లెళ్లతోపాటు తనకళ్ళు కూడా పోగొట్టుకున్నాడా అన్న అనుమానంవచ్చేలా ఉన్నాయి అవి.

తుఫాను విరుచుకుపడిన నెలరోజుల తరువాత మళ్ళీ ఈ రోజు మేమంతా మునిపల్లెకు బయలుదేరాం, ఆఫీసుల్లో సెలవులూ వగైరా చూసుకుని సేవాతత్పరతగల మిత్రులను ఒక బృందంగా ఏర్పరచుకుని. అన్నిటికన్నా ముఖ్యంగా మా మనసులు కాస్త గట్టిపరుచుకుని అక్కడికి బయలు దేరడానికి మాకు ఇన్నాళ్ళు పట్టింది.

మేము ఆరుగురం మునిపల్లె చేరుకునేసరికి ఇంకో ఆశ్చర్యకరమైన విషయం మాకు తెలిసింది. ప్రభుత్వంవారు నిర్మించిన తాత్కాలికమైన సేవాశిబిరం దగ్గర ఆప్రవాసులు చాలా మంది గుమిగూడి వున్నారు. కోటయ్య, ఇంకా కొందరు స్వయం సేవకులు—వారికి ఏదో నచ్చజెప్పడానికి నానా అవస్థలూ పడుతున్నారు. ఆరోజు రాత్రి తిరిగి తుఫాను వస్తుందన్న గాలి వార్త ఆ చుట్టుపక్కలంతా ఎలాగో వ్యాపించి పోయిందట. అలాంటి ఘోరం మళ్లీ జరిగితే?" అన్న ఊహే వారిని భయభ్రాంతుల్ని చేసింది. దిక్కు పోయినవారు పోగా మిగిలినవారు ప్రాణభీతితో కంపించి పోతున్నారు. ప్రాణాలు కాపాడుకునేందుకు వెంటనే అక్కడ్నుంచి పారిపోవడానికి సంసిద్ధులవుతున్నారు. ఆ వార్త నిజంకాదనీ, ఎవరో పుట్టించిన గాలివార్త అనీ వారికినచ్చజెప్పడానికి కోటయ్యతనశాయశక్తులా ప్రయత్నిస్తున్నాడు, సరిగ్గా అప్పుడే మేమంతా అక్కడికి చేరుకోవడం అతని కెంతో ధైర్యాన్ని కలిగించింది. అపల్లీయులకు నచ్చజెప్పే బాధ్యత ఇప్పుడు మాపై బడింది. మేమంతా కొత్తవారం కావడమూ, ఆరోజే అక్కడికి రావడమూ చూసి వారిలో జారి పోయిన ధైర్యం తిరిగి మెల్లగా చోటుచేసుకోసాగింది.

ఇదంతా అయ్యేసరికి రాత్రయిపోయింది. మేము వచ్చేటప్పుడు అక్కడక్కడ చూసిన ఇళ్ల శిథిలాలు తప్ప—తుఫానువల్ల జరిగిన బీభత్సపు దృశ్యాలేమీ ఎక్కువగా మాకంట బడలేదు. రాత్రికి కమ్యూనిటీ సెంటర్‌లో అందరికి ఉమ్మడిగా భోజనాలు వడ్డించారు. అన్నం, రొయ్యల పులుసు, గొడ్డుకారం—అంబలి. ఇన్ని పదార్థాలు వడ్డించారు కానీ వాతావరణంలో కలిసిపోయిన అదోవిధమైన దుర్గంధం ప్రభావంవల్లనో ఏమో మాకెవరికీ భోజనం అంతగా రుచించలేదు. కొద్దిగా తిన్నామనిపించి, క్యాంపులో ఒకమూలగా కోటయ్యతో కలిసి అందరం కూర్చున్నాం. బయట సన్నటి చినుకులు పడుతున్నాయి. దేశంలోని వివిధ ప్రాంతాల నుంచీ వచ్చిన స్వయం సేవకులు రోజంతా చేసిన చాకిరీకి అలిసిపోయి మౌనంగా పడుకున్నారు. వారిలో హిందువులు, ముస్లింలు, క్రైస్తవులు అందరూ ఉన్నారు. వారిలో ఎక్కువ మంది కాలేజీ స్టూడెంట్లని కోటయ్య మాతో చెప్పాడు.

గడిచిన నెలరోజుల్లోనూ అక్కడ జరిగిన సహాయ కార్యక్రమాల గురించి అతను వివరంగా చెప్పుకొచ్చాడు. అతని నోటినుంచి మాటి మాటికి వస్తున్న—శవాలు, దహనం, సమాధి—వగైరా పదాలు ఆ ఘోరసంఘటనల తాలూకు భయంకర దృశ్యాలను మా కళ్ల ముందు నిలబెడుతున్నాయి. నిర్లిప్తత ఆవరించిన కోటయ్య ముఖం దీపకాంతిలో భావశూన్యంగా కనిపిస్తోంది.

బయట గాలి హోరు ఎక్కువైంది. వర్షం కురుస్తూనే ఉంది. అప్పుడప్పుడు గాలి—మిణుమిణుకు మెరుపులు. చలికి తట్టుకోలేక నా శరీరం గడగడ వణుకుతోంది. 'తుఫాను వస్తుందన్న గాలివార్త ఒకవేళ నిజమైపోతే....?' అన్న ఆలోచన మళ్ళీ మళ్ళీ వచ్చి నన్ను పీడించసాగింది. కోటయ్య దీపం ఆర్పేసి పడుకున్న తరువాత అక్కడ ఆవరించిన చీకటి నా భయాన్ని మరింత పెంచింది. చీకట్లోనే ఇళా నాకు దగ్గరగా జరిగి నా చెయ్యి గట్టిగా పట్టుకుంది. అప్పుడే ఆమె భయమంతా వ్యక్తమవుతోంది. భూతాన్ని చూసి భయపడిన పసిపిల్ల తల్లిని కరుచుకుపోయినట్టు నన్ను కరుచుకుపోయింది ఇళా.

o o o

మర్నాడు ఉదయం మా కార్యక్రమాలు త్వరగానే ప్రారంభమయ్యాయి. అయితే మేము నిద్ర లేచేసరికే ఇతర స్వయం సేవకులంతా పారలూ, పెట్రోలు డబ్బాలూ, ఇతర సరంజామా అంతా పట్టుకుని బయటికి వెళ్ళిపోయారు. అది తెలిసి మేము సిగ్గుపడుతూంటే కోటయ్య 'పరేం ఫరవాలేదని' మాకు ధైర్యం చెప్పాడు. 'ఇదే మొట్టమొదటి రోజు కదా మీకు? అదీకాక రాత్రి మనం పడుకునేసరికి చాలా రాత్రయింది కూడా' అన్నాడు. మేమంతా త్వరత్వరగా కాలకృత్యాలు తీర్చుకుని బయలుదేరినా—శాస్త్రి మాత్రం ఇంకా జందెం పట్టుకుని మంత్రాలు చదువుతూనే వున్నాడు. అతను చాలా హాస్య ప్రవృత్తి గల మనిషి. విజయవాడలో మా వీధిలోనే ఉంటాడతను.

అన్న వాళ్ళెవరూ లేని ఒంటరి పక్షి అతను. మేము రెండు మూడు సార్లు పిలిచినతర్వాత మంత్రాలు ఆపి లేచి వచ్చాడు.

"ఏమిటండీ! నా వల్ల ఏమీ ఆలస్యం కాలేదుకదా? ఉదయం పూట ఓ పది గాయత్రి మంత్రాలైనా పఠించకపోతే ఇక బ్రాహ్మణ కులంలో పుట్టినందుకు ప్రయోజనమేమిటి చెప్పండి? అందులోనూ ఇది దహన సంస్కారానికి నోచుకోక వేలది శవాలు కుళ్ళిపోతున్న చోటాయె.... అంటూ పెద్ద ఉపన్యాసానికే ఉపక్రమించాడు శాస్త్రి. రాత్రి పూట ఇలాంటి మాటలు వింటే భయం కలిగేదేమో కానీ పట్టపగలు కాబట్టి మాకేమీ అనిపించ లేదు. అందుకనే నవ్వేసి పేరిశాస్త్రిని పేరాకోళం చేయడం మొదలెట్టాం. "దీనికి సమాధానం రాత్రికి చెబుతాలెండి" అని అతను అనగానే మేమంతా ఊరుకున్నాం.

ముసిపల్లె చాలా చిన్న గ్రామం. అన్నీ ఇరుకు సందులు తప్ప పెద్ద వీధి ఒక్కటైనా లేదు. కానీ ఇళ్లూ, మనుషులూ మాత్రం ఎక్కువ. అందువల్లనే మిగతా చోట్లకన్నా ఇక్కడ సంభవించిన ప్రాణహాని కూడా చాలా ఎక్కువ" అని కోటయ్య చెప్పాడు. పల్లెలోని ఎన్నో గుడిసెలూ, పూరిపాకలూ పూర్తిగా కొట్టుకుపోయాయి. ఒక ప్రభుత్వ ఆఫీసు మాత్రం గోడలతో సహా ఇంకా నిలిచి వుంది. కానీ దాని రూపరేఖలు మాత్రం పూర్తిగా మారిపోయాయి. కొన్ని ఇళ్ళున్న చోట ఉత్తి స్తంభాలు మాత్రం—ఆ కుటుంబం తాలూకు గుర్తులుగా—మిగిలి వున్నాయి. ఆ ఇంటి ఇల్లాలు దేనికోసమో కట్టిన తాళ్ళు ఇంకా కొన్ని స్తంభాలకు వేళ్ళాడుతూ చూసినవారి మనసుల్లో వింత అనుభూతులను కలుగ చేస్తున్నాయి.

ఊళ్ళోకి వచ్చిన ఉప్పెన వెనక్కి తగ్గిపోయిన తరువాత మొట్టమొదటి సారిగా ఆ వూళ్ళో కాలు పెట్టినవారు విజయవాడ జైల్లోని ఖైదీలు. వారు దుర్భరంగా అస్తవ్యస్తంగా పడివున్న శవాలను అక్కడక్కడే ఇతర జంతువుల కళేబరాలతో గుట్టగా పేర్చి, పెట్రోలు పోసి నిప్పంటించేశారట. అప్పుడు సగం సగం కాలిన శవాలు ఇప్పటికీ అదే వికృత రూపాలతో భయంకరంగా కనిపిస్తున్నాయి. ఇంకొన్ని శవాలనూ, పశువుల కళేబరాలనూ వీధుల్లోనే గోతులు తీసి పూడ్చి పెట్టేశారట. కొంత మంది అయితే ఆ శవాల చెవులకూ, ముక్కులకూ ఉన్న కొద్దిపాటి బంగారానికి కూడా కక్కుర్తిపడి కాజేసినట్టు కోటయ్య తెలియ చేశాడు. కొన్ని చోట్ల సమాధుల్లోంచి బయటపడిన శవాలు కాళ్ళో, చేతులో చూస్తుంటే కడుపులో దేవినట్లయింది. సగం సగం పని పూర్తిచేసి ఖైదీలు తిరిగి వెళ్ళిపోగానే మిలిట్రీవాళ్లు, స్వయం సేవకులూ వచ్చి మరికొంత సహాయ కార్యక్రమాలను నిర్వహించారు. అయితే మేమిక్కడికి వచ్చేసరికి ప్రభుత్వం సైన్యాన్ని వెనక్కి పిలిపించేసుకుందట. ఇతర ప్రాంతాలనుంచీ స్వయం సేవకుల బృందాలు రావడం, పోవడం జరుగుతూనేవుంది ఇంకా. మొదటి నుంచీ చివరి వరకూ అక్కడే స్థిరంగా ఉండి సేవ చేసిన వారు మాత్రం ఎవరూ లేరు. ఆ కారణం వల్లనే ముసిపల్లెలో సహాయ కార్యక్రమాలు ఒక పద్ధతిలో కొనసాగడం లేదని కోటయ్య వివరించాడు.

మేం మందరం ఊళ్లో వీధుల్లో సంచరిస్తున్నప్పుడు కొందరు స్వయం సేవకులు వీధుల్లో పూడ్చిపెట్టిన శవాలను తవ్వి పైకి తీసి, దూరంగా తరలించుకుపోయి వాటిని దహనం చేసే పనిలో నిమగ్నులై ఉన్నారు. ఉప్పు నీళ్ళల్లో బాగా నానడంవల్ల శవాలు నెల రోజులైనా కుళ్ళిపోకుండా, ఆకారం చెడకుండా చెక్కల్లా బిగుసుకుపోయి వున్నాయి. బురదలో కూరుకుపోయిన ఆ శవాలను— అవి ఉన్న వికృత రూపంలో—గుర్తుపట్టడంమాత్రం ఏవరికీసాధ్యంకాదు.

దూరాన ఎక్కడో కుక్కలు మొరగడమూ, తుపాకులు పేలిన చప్పుళ్ళూ, వెనువెంటనే కుక్కల ఆర్తనాదాలూ వినిపించాయి. స్వయం సేవకులు ఊళ్ళో తిరుగుతున్న కుక్కలన్నిటినీ తుపాకులతో కాల్చి చంపుతున్నారు. శవాల వాసన పసిగట్టి ఎక్కడెక్కడినుంచో కుక్కలన్నీ ఒక్కచోటికి చేరుకుంటున్నాయి. శవాలను పట్టి పీకుతున్నాయి. అవేకాక మా నెత్తిన అనేక నల్ల నీడలు పరుస్తూ పైన ఎగురుతున్న ఎర్రటి మెడల భారీ సైజు రాబందులు కూడా ఇక్కడ ఎక్కువయ్యాయి. భయంకర అంటువ్యాధులు సోకవచ్చన్న భయంతో ఆ కుక్కలనూ, రాబందులనూ తుపాకులతో పేల్చి చంపవలసిందిగా ఆ వాలంటీర్లకు ఆర్డరయింది.

కొన్నిచోట్ల కూలిన ఇళ్ళ అరుగుల మీద కూర్చుని ఆ పల్లీయులు హృదయ విదారకంగా ఏడుస్తూ వుండడం చూసి మా హృదయం ద్రవించిపోయింది. ఆ ఉప్పెన నుంచి ఎలాగో బతికి బయటపడిన మరి కొంత మంది పల్లీయులు అప్పుడు తమ మనసుల మీద అయిన తీవ్ర ఆఘాతం నుంచి తేరుకోలేక బావురూస్యమైన ముఖాలతోనూ, కాంతి లేని కళ్ళతోనూ, అప్పుడే గోరీల్లోంచి లేచి వచ్చిన జీవచ్ఛవాల్లా కదలాడుతున్నారు. ఇంకొందరు మతి స్థిమితం కోల్పోయి— ఉప్పెనలో మృత్యువు వాత పడిన బంధువులు మేమే అనుకని — మమ్మల్ని పట్టుకుని రోదిస్తున్నారు. అప్పుడు ఎలాగో ప్రాణాలు దక్కించుకొని పారి

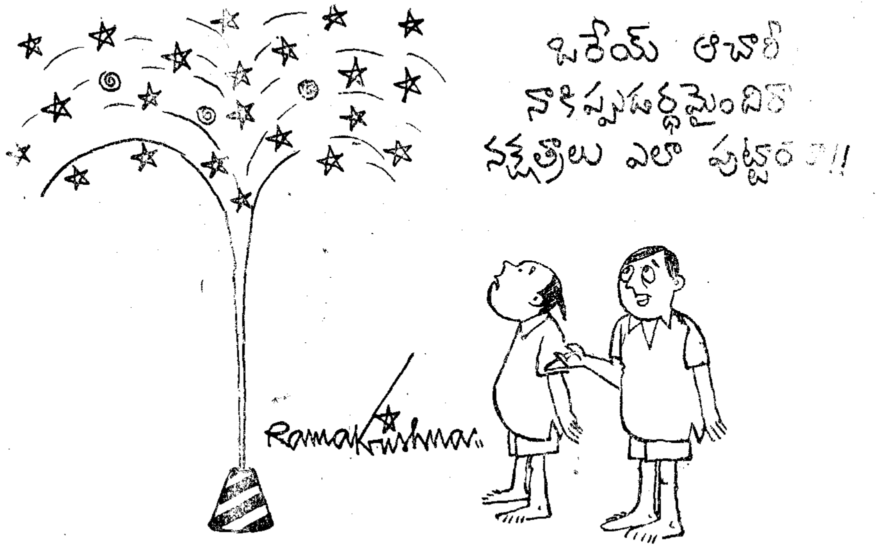

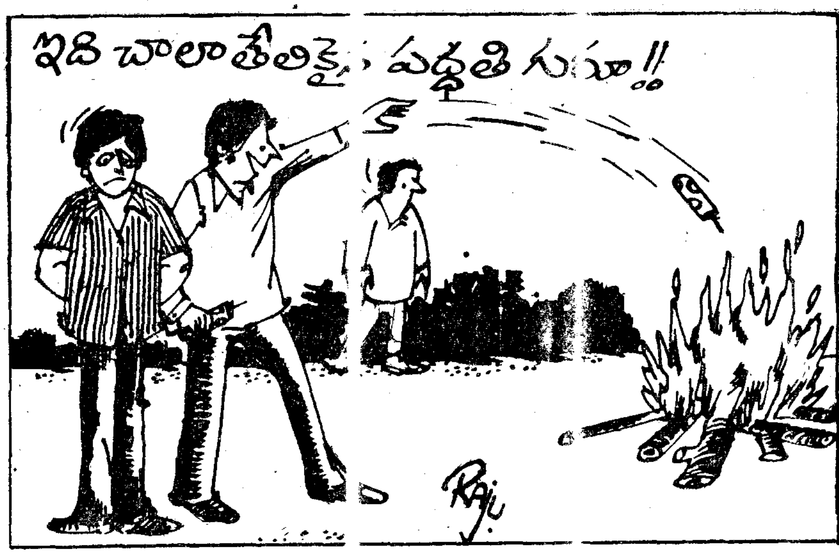

పోయిన వారు ఇప్పుడు తిరిగొచ్చి తమ ఇళ్ళున్న చోటు వల్లకాడుగా మారివుండడం చూసి గుండెలు బాదుకుని ఏడ్చే దృశ్యం ఎలాంటి కఠినాత్ముల హృదయాలనైనా కరిగించేలా ఉంది. వారిని చూసి ఇళా పైడమ్మలు కూడా ఏడవడం మొదలెట్టారు. ఏడ్చి ఏడ్చి వాళ్ళిద్దరి కళ్ళు, ముక్కులు ఎర్రబారిపోయాయి. బోసు బాబు ముఖం నల్లగా మాడిపోయినట్టుంటే, పేరిశాస్త్రి ముఖం తెల్లగా పాలిపోయినట్టుంది. ఏదీ గాకుండా ఎప్పట్లా నిర్లిప్తంగా ఉన్నవాడు ఏడుకొండలు ఒక్కడే.

o o o o

ఆరోజు మధ్యాహ్నం శిబిరానికి తిరిగొచ్చేసరికి మేమందరం కూడా దాదాపు శవాల్లాగే అయిపోయాం. మా పరిస్థితి చూసి కోటయ్యకు జాలేసిందేమో ఒక సలహా ఇచ్చాడు. "మీలో కాస్త గుండె నిబ్బరం ఉన్న వారు మాత్రం ఇక్కడుండండి. మిగతా వారు వెళ్ళిపోవడం మంచిదని నా అభిప్రాయం. ఎందుకంటే ఇక్కడి వాతావరణం మీ మనసు మీద ఎలాంటి దుష్పరిణామమూ కలిగించకూడదు కదా!" అన్నాడు. నాకు కూడా ఇళానూ, పైడమ్మనూ విజయవాడ పంపించడమే మంచిదని తోచింది. కానీ నేనామాట అనగానే ఆ ఇద్దరూ నా మీద విరుచుకు పడి నా మాటను తీవ్రంగా ఖండించేశారు.

మధ్యాహ్నం భోజనాలయ్యాక కాసేపు విశ్రాంతి తీసుకుని తిరిగి పని ప్రారంభించాలని నిశ్చయించుకున్నాం.

ఊరి బయట పొలాల్లోనూ మైదానాల్లోనూ దుర్గంధపూరితమైన అనేక శవాలూ, జంతువుల కళేబరాలూ పడివున్నాయి. వాటిని సక్రమంగా దహనం చేసే బాధ్యతను ఏడుకొండలు, బోసుబాబు, కోటయ్య తమ మీద వేసుకున్నారు. ఇళా, పైడమ్మ ఇద్దరూ శిబిరంలో వంట పనికి సాయపడడం, మిగిలిన వేళల్లో పల్లీయులకు ధైర్యం చెప్పడం చేయాలని నిశ్చయమైంది. నేను, పేరిశాస్త్రీ వీధులలో పడివున్న శవాలను పైకి తీసి దహనం చేసే పనిలో స్వయం సేవకులకు సాయపడాలని నిశ్చయించుకున్నాం. తమ ఇండ్ల ముందు శవాలను పెట్టుకుని ఎవరు మాత్రం నిశ్చింతగా ఉండగలరు ? అందువల్ల ఆ పని అన్నింటి కన్నా ముఖ్యమైనది గానూ, అత్యవసరమైనది గానూ మాకు తోచింది.

"రాత్రి పూట. శిబిరంలో ఏదైనా వినోద కార్యక్రమం ఏర్పాటు చేసుకోవాలి. లేకపోతే మనకు పిచ్చి పట్టటం ఖాయం" అన్న బోసుబాబు మాట ఎంతో సబబుగా తోచింది మాకందరికీ. బోసుబాబు విజయవాడలో డిగ్రీ ఫైనల్ ఇయర్ చదువుతున్న స్టూడెంట్. పైడమ్మ అతని క్లాస్‌మేటు. వాళ్ళిద్దరి మధ్య ప్రేమ వ్యవహారం ఏమైనా ఉందేమోనని మా అనుమానం. వెదురు బొంగులతో శవాలను తోసి తోసి అతని అరచేతులనిండా బొబ్బలెక్కాయి. ఎక్కడ చూసినా శవాలు, ఏడుపులు, పెడబొబ్బలు. ఈ విషాద వాతావరణంలో కొద్దిపాటి ఆనందమైనా లేకపోతే ఎలా ? అప్పుడే విచ్చుకుంటున్న పుష్పాల్లాంటి వారిద్దరూ ఇంతటి విషాదాన్ని ఎలా తట్టుకోగలరు పాపం ? మాతో ఇక్కడికి వచ్చినప్పటి నుంచి వారిద్దరూ పక్క పక్కన నిలబడటానికీ, చనువుగా మాట్లాడటానికి కూడా బిడియపడుతున్నారు. ఆ కరాళ మృత్యుచ్ఛాయలో మాకసలు జీవితమే అర్థం లేనిదిగా కనిపిస్తోంది. వికృతమైన శవాలను చూసి చూసీ మా శరీరాల పట్ల మాకే జుగుప్స కలుగుతోంది.

"పైడమ్మా.... ఏదైనా పాట పాడు." అన్నాను నేను.

శిబిరం బయట పచ్చగడ్డి మీద కూర్చున్నాం మేమంతా. వెన్నెల మసకగా ఉంది. బోసుబాబు కళ్ళు మూసుకుని సిగరెట్టు పొగ వదులుతున్నాడు. ఏడు కొండలు కాళ్ళూ, చేతులూ బారజాపుకొని వెల్లకిలా పడుకున్నాడు. ఆకాశంలో చంద్రుడు మబ్బుల మాటున దోబూచులాడుతున్నాడు. దూరంగా సముద్రం ఎప్పట్లా మౌన గంభీరంగా ఉంది.

పైడమ్మ శ్రీశ్రీ గారి గీతం ఒకటి అందుకుంది. ఆ నిశ్శబ్ద నీరవ వాతావరణంలో ఆ గేయం వింత వింత అర్థాలను స్ఫురింప చేస్తోంది. తన తెల్లటి చిన్న పాదాలను మెల్లిగా కదిలిస్తూ పైడమ్మ పాడుతోంది. ఆ పాట రాగం గుండె లోతులోకి దిగుతున్న కొద్దీ ఆ పాదాల కదలిక అసందర్భంగా తోచి, అవి కదలకుండా గట్టిగా పట్టుకుంటే బావుండుననిపించింది. ఎందుకో తెలీదు గాని ఆ గీతం పూర్తి కావస్తోంటే - ఆపేసి ఉన్నట్టుండి ముఖం కప్పుకొని వెక్కి వెక్కి ఏడవసాగింది పైడమ్మ.

మా మొదటి రోజు వినోద కార్యక్రమం ఆ విధంగా ముగిసింది.

ఆ రాత్రి నాకు హఠాత్తుగా మెలకువచ్చినప్పుడు పేరిశాస్త్రి పిచ్చి పిచ్చిగా కలవరించడం వినిపించింది. ఏమిటో "వద్దు.... వద్దు" అంటున్నాడు అస్పష్టంగా. ఆ చీకటి రాత్రిలో, నీరవ, నిశ్శబ్ద వాతావరణంలో ఆ గొంతు నిజంగా భయం గొలిపేలా ఉంది. మధ్యాహ్నం చూసిన కొన్ని శవాలు చూరున వ్రేలాడుతున్నట్టు, మెల్లి మెల్లిగా అవి నాకేసే వస్తున్నట్టు

భ్రమ కలగసాగింది. మృత్యువు ఛాయ నా మీద పడుతున్నట్లు అనిపించి ఒక్కసారిగా నా మేను కంపించిపోయింది. కాస్త అవతలగా పడుకున్న ఇళా వైపుకు మెల్లిగా జరిగాను, ఆమె నిండు శరీరాన్ని గట్టిగా కౌగిలించుకుని ఆమె గుండెలలో నా ముఖాన్ని దాచుకున్నాను. నన్ను పెళ్ళి చేసుకున్నందు వల్ల తన 'వూరికి, తన వారికి దూరమయిన నిర్భాగ్యురాలు ఆమె. ఇప్పుడు పదునైన ఉక్కు తెర ఏదో గబుక్కున మా ఇద్దరి మధ్యగా పడబోతున్నట్టూ, సముద్రపు టలలు ఉప్పెనై తుసలేచి పడి మా ఇద్దరినీ వేరు చేసి చెరో వైపుకూ లాక్కుపోతున్నట్టూ భ్రమ కలిగింది. అంతే! వెంటనే ఆమెను తమకంతో నా హృదయానికి గట్టిగా హత్తుకున్నాను. 'ఇళా .. ఇళా—' అంటూ ఆమె కళ్ళు, ముక్కు, నుదురు చెంపలు. మెడ—అన్నిటిమీదా ముద్దుల వర్షం కురిపించాను. మా ఇద్దరి ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసాల వేగం హెచ్చింది. ఆమె మరింతగా నాలో ఒదిగిపోతూ వెక్కి వెక్కి ఏడవసాగింది. ఆ సమయంలో ఎనలేని తృప్తిని అనుభవిస్తే తప్ప ఈ మృత్యు భయాన్ని జయించలేనని పించి ఆమెను పూర్తిగా ఆక్రమించుకున్నాను.

మర్నాడు తెల్లవారేసరికి పేరి శాస్త్రి శిబిరంలో కనిపించలేదు. మధ్యాహ్నం భోజనాల వేళకు కూడా తను రాలేదు, రాత్రి చాలా పొద్దుపోయిన తర్వాత తిరిగి కొచ్చాడు కానీ ఎందుకో చాలా ముభావంగా ఉన్నాడు. మే మడిగిన యే ప్రశ్నకూ అతను సమాధానంచెప్పలేదు.

అతని కళ్ళు ఎర్రబారి వున్నాయి. నేను ఉండబట్టలేక అతని ఒళ్ళు తాకి చూశాను, పేలిపోతోంది. శిబిరంలో ఉన్న టాబ్లెట్స్ వేసుకోవడానికి కూడా అతను ఒప్పుకోలేదు. రాత్రి భోజనం కూడా చేయలేదు. 'ఉత్సాహానికి ప్రతి రూపంగా ఉన్న పేరి శాస్త్రికి ఉన్నట్టుండి ఏమైంది? అని ఆ రాత్రి ఆలోచిస్తూనే నిద్రలోకి జారిపోయాను. అర్ధరాత్రెప్పుడో మెలకువ వచ్చి బయటి కెళ్ళాలనిపించింది. లేచి అరికెల్లు వెలిగించిచూస్తే పేరిశాస్త్రి పక్క ఖాళీగా ఉంది

o o o o

మొత్తం శవాలన్నిటికీ దహనకాండ పూర్తి చేయగానే మేము గుడిసెల నిర్మాణ కార్యంలో నిమగ్నులమయ్యాం. ఆ రోజు డిసెంబర్ 31. మర్నాడు కొత్త సంవత్సరం అన్న మాట. ఆ రోజు రాత్రి వరకూ పల్లెవాసులకోసం ఇళ్ళు నిర్మించాలనీ, కొత్త సంవత్సరం అడుగు పెట్టిన రోజున వారు తమ సొంత ఇళ్ళల్లోకి దిగేలా ఏర్పాటు చేయాలనీ మా అందరి సంకల్పం. నేను ఏడుకొండలు, పైడమ్మ, బోసుబాబు, ఇళా, కోటయ్య—అందరం కలిసి రోజల్లా గుడిసెలు నిర్మించాం. చీకటి పడేసరికి మా పని మూడు వంతులు పూర్తయింది. ఇక కొన్ని గుడిసెలకు పై కప్పు వేయడం మాత్రమే మిగిలింది. రాత్రి నిద్ర లేకపోయినా పరవా లేదు కానీ ఈ పని మాత్రం పూర్తి చేయాల్సిందేనని బోసుబాబు పట్టుబట్టాడు. త్వర త్వరగా భోజనాలు కానిచ్చి తిరిగి పనిజరిగే చోటికి వచ్చేశాం. వెన్నెల ఉండడంతో మా పని నిర్విఘ్నంగా కొనసాగింది. రాత్రంతా అందరం పనిచేస్తూనే వున్నాం. తూర్పుతెల్లవారేసరికి మాపని పూర్తయింది కానీ విపరీతమైన అలసట, ఆపుకోలేనంత నిద్ర మమ్మల్ని ఆవరించేశాయి. తొందరగా శిబిరం చేరుకుని పక్కలమీద వాలడం ఒక్కటే గుర్తు. ఆ తరువాత మధ్యాహ్నం ఎవరో లేపితే లేవడం: నిద్రమత్తులోనే కాసిని మెతుకులు నోట్లో వేసుకుని తిరిగి పడుకోవడం_అంతా కలలో జరిగినట్టనిపించింది.

చాలా రోజుల తరువాత తమవంటూ ఇళ్ళకు చేరుకున్న పల్లెయులు ఎంతో సంతోషించారు. పొయ్యి వెలిగించి ఎవరికి వారు వండుకు తింటుంటే ఒకవైపు చెప్పలేనంత ఆనందం ఇంకోవైపు తమవారు లేరన్న దిగులుతో దుఃఖం ఏకకాలంలో గాయి వారికి. తుఫాను బాధితులందరికీ తక్షణం తిండిగింజల పంపకం ఏర్పాటు వారందరికీ చీటీలు పంచి పెట్టింది ... అంతా వీధుల్లో చేరి ... పాటలు పాడుకుంటూ నృత్యం ... సాగారు. వీరంతా ఇంత ఆనందంగా ఉండగలరని మాకు తెలిసింది ఆ ... 'ఇప్పుడు మనతోబాటు పేరిశాస్త్రికూడా ఎంతబావుండేది?' అన్నాడు బోసుబాబు ... శాస్త్రి కనపడకపోయి అప్పుడే రెండు ... గడిచి పోయాయి ... ఆపిరికి సన్నాసి ... ఈ ప్రాంతాన్నే వదలి వెళ్ళిపోయినా ... అన్నాడు ఏడుకొండలు. "ఇలాంటి ... బట్టే మనదేశ పరిస్థితిఇలా ఏడ్చిం ... పైడమ్మఅసహ్యించుకుంది. ఆవేశం ... బారిన ఆమె ముఖాన్ని, ఉఛ్వాస ... కనుగుణంగా ఎగిసిపడుతున్న ఆమె ... లనూ బోసుబాబు తదేకంగా చూస్తు ...

o o o

1978 జనవరి 2 వ తేదీనాడు ... మునిపల్లె నుంచి విజయవాడకు తిరుగు ... ణమయ్యాం. మే మందరం ... ఎక్కి కూర్చోబోతుంటే ఆ పల్లె ... మా చుట్టూ మూగారు. అంతవరకు ... వరకూ నవ్వుతూ, తుళ్ళుతూ ... తీరా మేము బయలుదేరేసరికి ... పెట్టుకున్నారు. కోటయ్య నా చెయ్యి ... కుని గట్టిగా నొక్కాడు. ... మళ్ళీ మళ్ళీ అభినందించాడు, ... ఎడం చేత్తో కళ్ళు తుడుచుకుంటూ ...

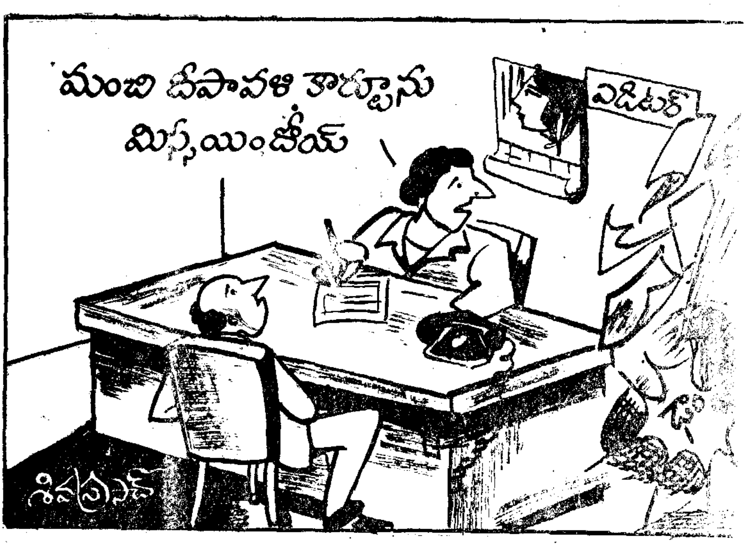

చేతో వ్యాన్ స్టార్టు చేశాడు, వ్యాన కదిలింది. ఎగుడు దిగుడుగా ఉన్న మట్టి రోడ్డు మీద ఎగిరి పడుతూ, దుమ్ము రేపుకుంటూ వ్యాను విజయవాడవైపు పరుగులు తీసింది

మేము విజయవాడ చేరుకున్న రోజు రాత్రి పది గంటలప్పుడు ఎవరో తలుపు తట్టినట్టయితే వెళ్ళి తలుపు తెరిచాను పేరిశాస్త్రి! అతని వెనకాలే ఓ అమ్మాయి కూడా ఉన్నట్టనిపించింది. "ఈ అమ్మాయి ఎవరబ్బా?" అని ఆలోచిసుండగానే పేరిశాస్త్రి లోపలికొచ్చి తలుపులు తనే మూసేశాడు. ఆ అమ్మాయి వైపు తిరిగి "కోటమ్మా, నువ్వు లోపలికెళ్ళి ఇళాగారితో పరిచయం చేసుకో!" అంటూనే ఆమెతో బాటు తనుకూడా లోపలికి జొరబడి "చూడండమ్మా .... ఈమె నా శ్రీమతి. మీకు పరిచయం చేద్దామని తీసుకొచ్చాను." అన్నప్పుడు ఇళా ఆశ్చర్యం పట్టలేకపోయింది.

వాళ్ళిద్దరూ లోపలి మాటల్లో పడగానే పేరిశాస్త్రి నా దగ్గరికొచ్చి మెల్లగా అన్నాడు: "ఆ అమ్మాయిని నువ్వు చూశావా ఎప్పుడైనా?"

"ఆc.... ఎక్కడో చూసినట్టే గుర్తు. కానీ ఎక్కడో సరిగ్గా జ్ఞాపకం రావడంలేదు" అన్నాను.

"ఆమె మునిపల్లె గ్రామానికి చెందిన అమ్మాయి. పుట్టినిల్లు, మెట్టినిల్లు — రెండూ ఆ ఊళ్ళోనేట. పాపం. పెళ్ళయిన నెల రోజులకు సరిగ్గా ఈ ఉప్పెన వచ్చిసింది. ఉప్పెనలో తన వాళ్ళందరూ పోగా తనొకర్తే మిగిలిపోయిందట. నన్ను చూడగానే చనిపోయిన తన భర్త నేనేనని భ్రమపడుతోంది. కాదని చెప్పేసరికి ఆత్మహత్య చేసుకోవడానికి సిద్ధపడింది నేను వారించి మర్నాడే ఆమెను తీసుకుని విజయవాడ వచ్చేశాను. నేనయితే ఎలాగా ఒంటరి వాణ్ణి. పాపం ఆమెకు కూడా ఇప్పుడు నా అన్నవాళ్ళెవరూ లేరు. ఇక ఇంతకంటే మంచి జంట ఎక్కడైనా కుదురుతుందా చెప్పు?"

—ఈ మాటలు చెబుతున్నప్పుడు పేరిశాస్త్రి కళ్ళల్లో నీరునిండినా వాటిల్లో ప్రపంచాన్నే జయించినంత విజయగర్వం తొణికిసలాడుతోంది.

"కోటమ్మ అందంగా లేకపోయినట్లయితే పేరిశాస్త్రి ఆమెనిలా స్వీకరించేవాడేనా?" అన్న దురాలోచన నాలో కలిగినందుకు నాకే సిగ్గనిపించింది. అనాధ శవాలకు దహన సంస్కారం జరిపామన్న గర్వంలో మేము హీరోలుగా భావించుకున్నాం. కానీ పేరిశాస్త్రి చూపిన ఔదార్యం ముందు మేము ఎందుకూ పనికిరామనిపించింది ఆక్షణంలో ఏం మాట్లాడ్డానికీ తోచక పేరిశాస్త్రుని గట్టిగా కావలించుకుని అతని వీపు నిమురుతూ ఉండిపోయాను.

o—o

ఆదర్శప్రాయమైన విద్య

ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో విద్యారంగంలో విప్లవాత్మకమైన మార్పులు జరుగుతున్నాయి.

1978 ప్రారంభంలో నెలకొల్పబడిన అభ్యుదయ ప్రాథమిక విద్యా సంస్థ, రాష్ట్రమంతటా 700 ప్రాథమిక పాఠశాలలలో కొత్త బోధనా పద్ధతులను అమలు జరుపుతున్నది, ప్రత్యేకంగా శిక్షణ పొందిన 5,000 లకు పైగా ఉపాధ్యాయులు ఈ ఆదర్శ పాఠశాలలో ఉన్నత విద్యా ప్రమాణాల పెంపుదలకు తీవ్రంగా కృషి చేయడంతోపాటు దాదాపు 2 లక్షల మంది బాలబాలికల శారీరక, మానసిక అభ్యున్నతికి తోడ్పడుతున్నారు.

ఉత్తమ పాఠశాల భవనాలు, ఆట వస్తువులవంటి విద్యావిషయక పరికరాలు, మధ్యాహ్న భోజన సౌకర్యాలు కల్పించడంలో ప్రజల తోడ్పాటును, సహకారాన్ని సమీకరిస్తున్నారు.

ఈ పాఠశాలలో యూనిఫారమ్, యోగాసనాలు, మధ్యాహ్న భోజన సౌకర్యం కల్పించి, కథలు, గేయాల ద్వారా నీతి బోధనలు చేస్తూ వాటిని ఆదర్శ విద్యాసంస్థలుగా సంపూర్ణంగా తీర్చిదిద్దడంతో అవి ప్రాచీన మహోన్నత గురుకుల ఆశ్రమాలను గుర్తుకు తెస్తున్నాయి

రేపటి పౌరులను ఈనాడు ఆదర్శప్రాయంగా తీర్చిదిద్దుతున్నారు.

అభ్యుదయ ప్రాథమిక విద్యా సంస్థ కొత్త ఆశలకు రూపు దిద్దుతోంది.

స. పౌ. సం. శాఖ ప్రకటితము.